

Kulttuuriympäristöselvitys

Klemettilä, Maasillan ja rautatien ylikäytävän välinen alue

Pohjanmaan museo 7.9.2009

Sisällysluettelo

1. Alkusanat	3
2. Aluerajaus	4
3. Alueen kehitysvaiheita	9
4. Rakennuskanta	14
5. Muita rakenteita ja ympäristöä selvitysalueella	22
6. Säilytettävät rakenteet	28
 Lähteet	 29

1. Alkusanat

Kulttuuriympäristöselvityksen tilaaja on Vaasan kaupunkisuunnittelu. Vaasan kaupunki aikoo ostaa maata VR:ltä ja kulttuuriympäristöselvitys tehdään alueen suunnittelun lähtötietoaineistoksi.

Selvitys on tehty kesällä 2009 ja tutkimusmenetelminä on käytetty maastokäyntejä, valokuvausta, uutta ja vanhaa karttamateriaalia, rakennuspiirustuksia rakennusvalvonnan arkistosta sekä joitakin kirjallisia lähteitä. Valokuvat ovat allekirjoittaneen kesän 2009 aikana ottamia, ellei muuta mainita.

7.9.2009

Anne Majaneva-Virkola

Rakennustutkija, Pohjanmaan museo

2. Aluerajaus

Selvityksen alainen alue on enimmäkseen VR:n rata-aluetta ja sitä rajaavat karkeasti ottaen Maasilta lännessä, Opistokatu ja tuleva uusi katu pohjoisessa, rautatien ylikäytävä idässä ja Ratakatu etelässä.

Kuva: kaupunkisuunnittelu

Yllä olevaan karttaan on piirretty suunniteltu Korsholmanpuistikon jatke rautatien yli Klemetilään. Silta sijoittuu maaston korkeimmalle kohdalle.

Kuva: kaupunkisuunnittelu

Kuva: BLOM Pictometry 2007

Kuva: BLOM Pictometry 2007

Kuva: BLOM Pictometry 2007

Kuva: BLOM Pictometry 2007

Kuva: BLOM Pictometry 2007

Kuva: BLOM Pictometry 2007

3. Alueen kehitysvaiheita

Selvitysalue sijoittuu laaksopainanteen reunalle. Laaksopainanne on entinen merenlahti, joka erotti Klemetsön niemien mantereesta. Kun Setterberg ryhtyi kaavoittamaan uutta Vaasaa Klemetsön niemelle ja maita ryhdyttiin lunastamaan, alueesta piirrettiin tarkat kartat. Maanmittari A.F. Bergerin laatima Klemetsön tilan tiluskartta kertoo, että selvitysalueen paikalla oli viljeltyä maata/laidunta, latoja/torppia sekä metsää. Käräytie (vanhasta) Vaasasta Klemetsön kylään kulki selvitysalueen koillispuolella. Tie kylästä Hietalahteen kulki selvitysalueen poikki lounaaseen. Klemetsön kylän keskusta sijaitsi aivan selvitysalueen koillispuolella, nykyisen Tammikartanon alueella.

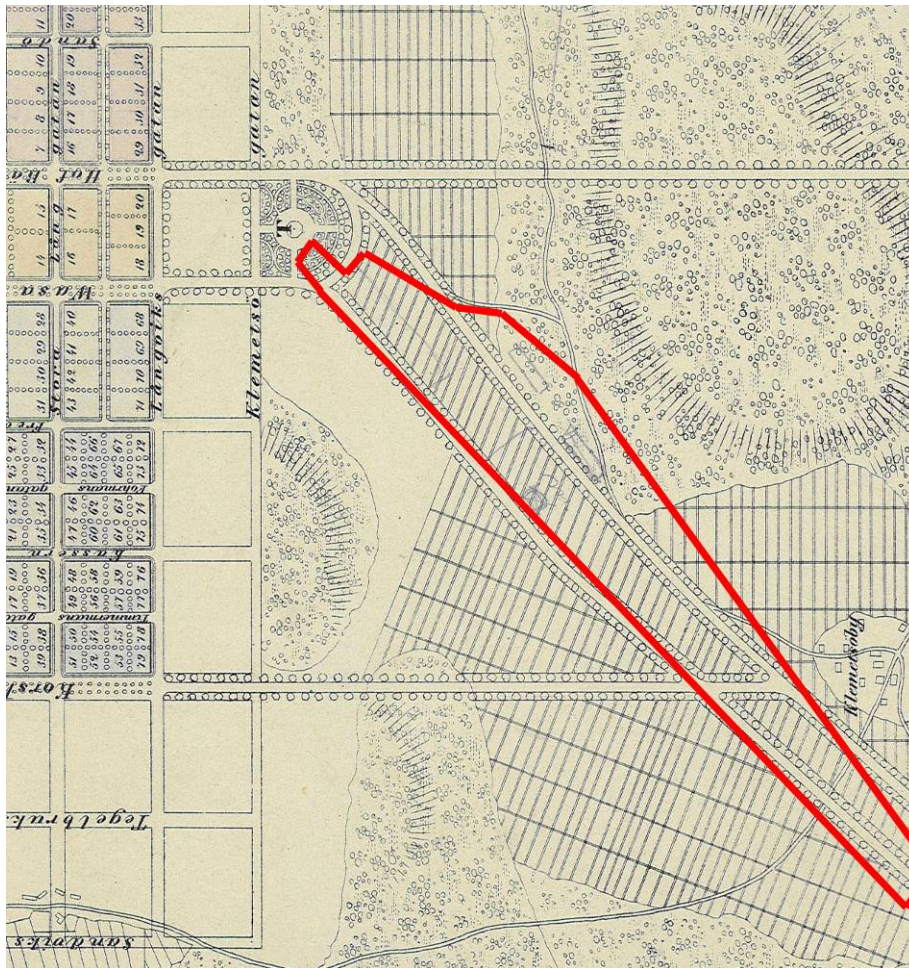

Kuva: Klemetsön kylän tiluskartta, A.F. Berger, VMA. Kopio teoksesta Vaasan historia IV, sivu 32. Selvitysalue karkeasti punaisella viivalla rajatulla alueella.

1=Klemetsön tila, 3=Österbergin tila, D=Klemetsön kylän keskusta, M=tie kylästä Hietalahteen, E=tie Vanhasta Vaasasta Huutoniemen kautta Klemetsöhön, C=Pitkälahti, F= tie Gerbyhyn, G=kalasatama, H=käräytie satamaan, jonka varrella kylän torppia, P=Hietalahden Villa.

Uutta Vaasaa alettiin rakentaa asemakaavan valmistumisen jälkeen 1850-luvun loppupuolella. Ensi töiksi asemakaava-alue yhdistettiin Vaasanpuistikon alkupäästä vanhaan tiehen (ao. kuvassa vanhat tiet näkyvät kapeina ja mutkittelevina). Klemetsön kylän maanomistajat eivät aivan suosiolla maitaan myyneet ja kaupungin rakentamisen aloitus viivästyi vuosia.

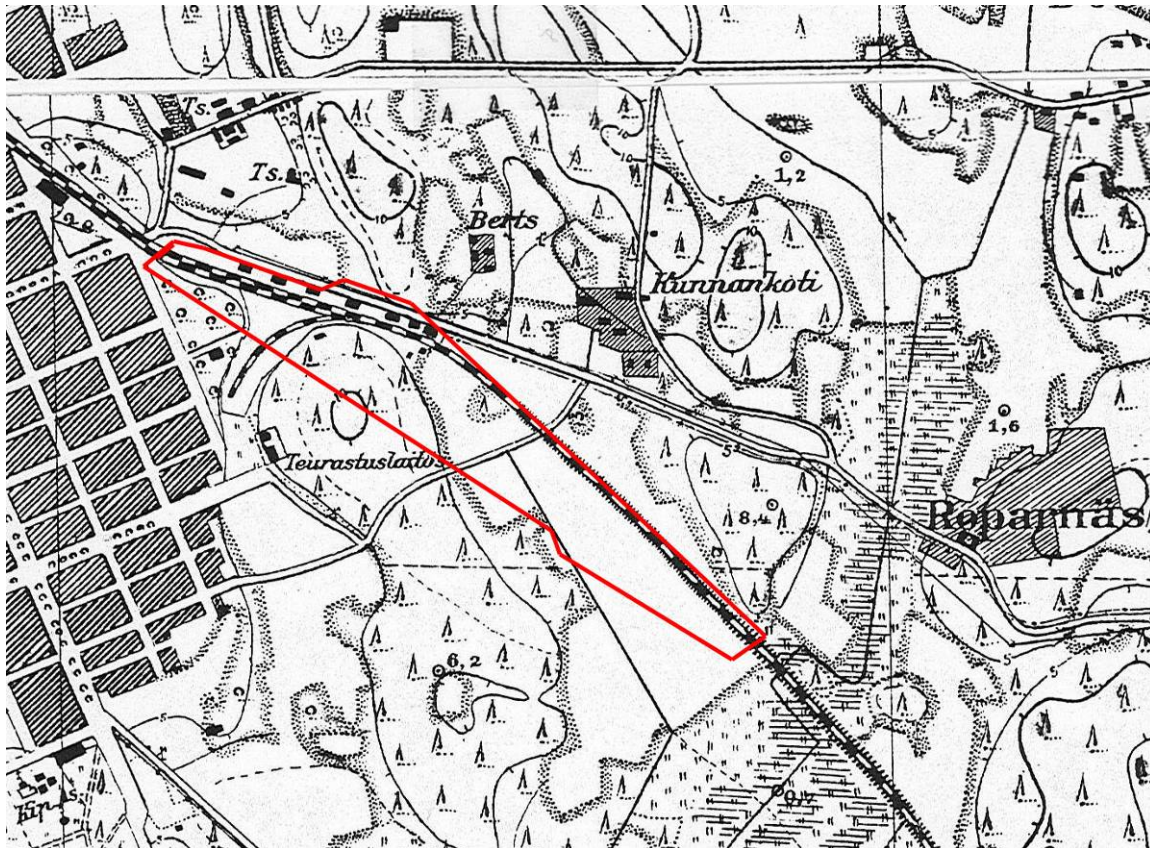
Setterberg ei ilmeisesti asemakaavaa laatiessaan ollut varautunut rautatien tuloon, vaikka J.V. Snellman esitti rautatieohjelmassaan Vaasan radan rakentamista jo vuonna 1856, ja niinpä raideliikennejärjestelyiden ratkaiseminen valmiissa kaupunkirakenteessa olikin ongelmallista. Päätös rautatien rakentamisesta Pohjanmaalle tehtiin vuonna 1879 ja radan vihkiäisiä vietettiin Vaasassa 2.10.1883. Rautatie linjattiin asemakaava-alueen reunaa pitkin rantaan, ja rautatietä varten pakkolunastettiin osia viidennestä kaupunginosasta. Asemarakennus sijoitettiin Hovioikeudenpuistikon päätteeksi.

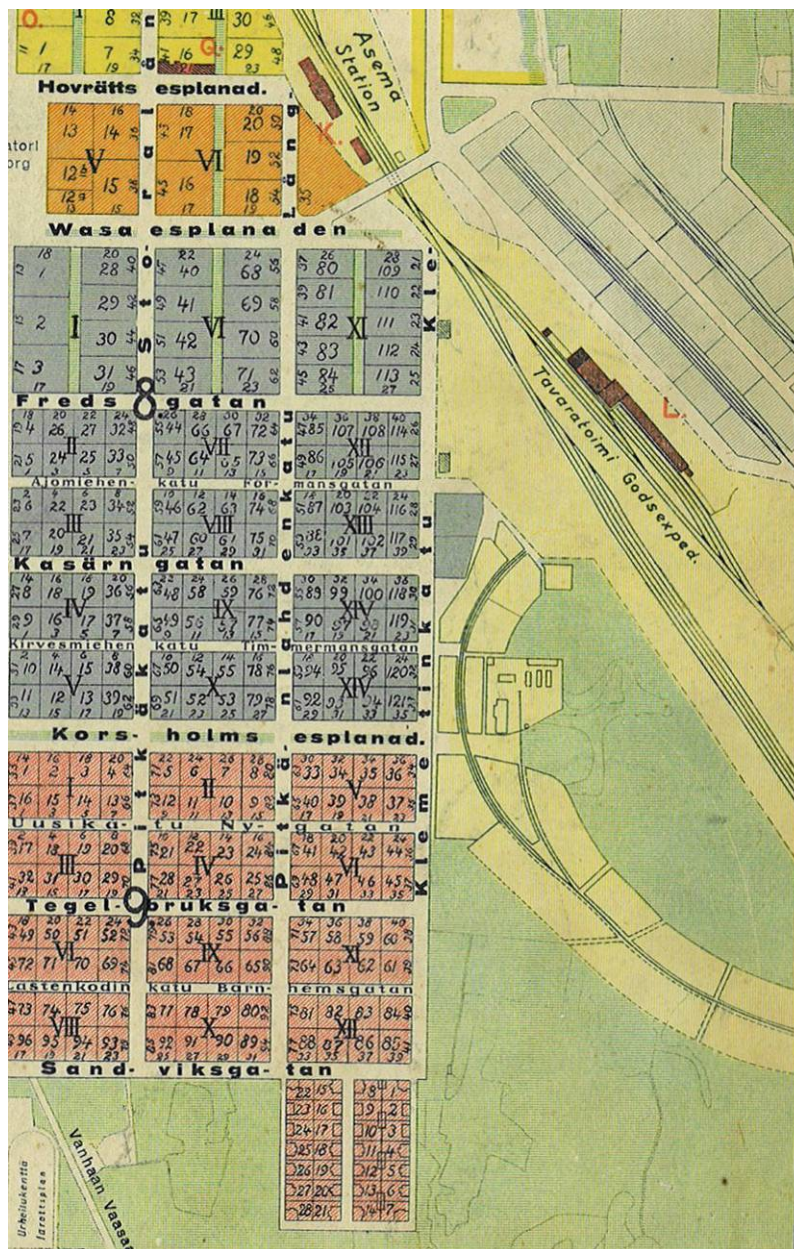
Kuva: ote Setterbergin 1855 laatimasta Vaasan asemakaavasta (Pohjanmaan museo), selvitysalue karkeasti punaisella rajatulla alueella.

Puistikkokadut Hovioikeudenpuistikko ja Korsholmanpuistikko jatkuvat asemakaava-alueelta suoraan itään. Kaksoispuistikko kohti kaakkoa johti Vanhaan Vaasaan vievälle tielle. Klemetsön kylä kartan oikeassa laidassa, tie Hietalahteen alareunassa.

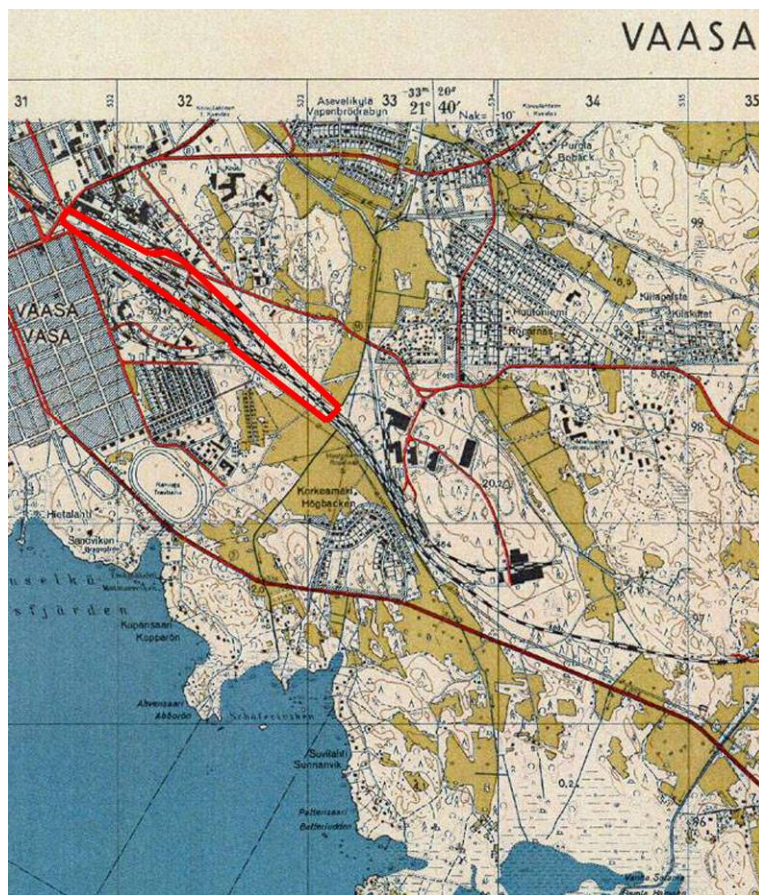
Kaupunki alkoi vähitellen kasvaa lähemmäs rata-aluetta. Mm. rautatieläisten asuttama työväen asuinalue Vöyrinkaupunki alkoi rakentua 1890-luvulta lähtien Valtion Rautateiden konepajojen läheisyyteen. 1910-luvulta lähtien alkoi rakentua teollisuus- ja varastoalue Klemettilään radan itäpuolelle. Silta radan yli, Maasilta, rakennettiin 1930-luvun alkupuolella, ja Vaasanpuistikko jatkui sillan jälkeen kohti itää ja Sepänkylää Sepänkyläntienä. Maasillan rakentaminen vauhditti rakentamistoimia Klemettilän alueella. Vilkkainta rakentaminen oli sotien jälkeen 1940- ja 50-luvuilla. Uusien alueiden käyttöönotto aiheutti monia muutoksia tielinjauksiin. Myös ratakiskoja vedettiin uusiin paikkoihin pistoraiteina.

Kuva: ote 1920-luvun kartasta, Maanmittauslaitos, kopio Pohjanmaan museossa. Tie kaupunkiin kulkee rautatien pohjoispuolelta. Radan varressa on rakennuksia ja Pohjois-Klemettilässä on jo tehdasrakennuksia (merkintä Ts). Sivuraide kaartaa vasemmalle kohti halkotarhoja ja teurastuslaitosta.

Kuva: ote Weckströmin asemakaavasta vuodelta 1933, Pohjanmaan museo. Tavara-asema on nykyisellä paikallaan. Klemettilään radan toiselle puolelle on kaavoitettu teollisuus- ja varastotontteja pistoraiteineen. Myös Maasilta ja Sepänkyläntie on piirretty karttaan. Nykyisen Mäkikaivon alueella on sivuraide ja teollisuustontteja.

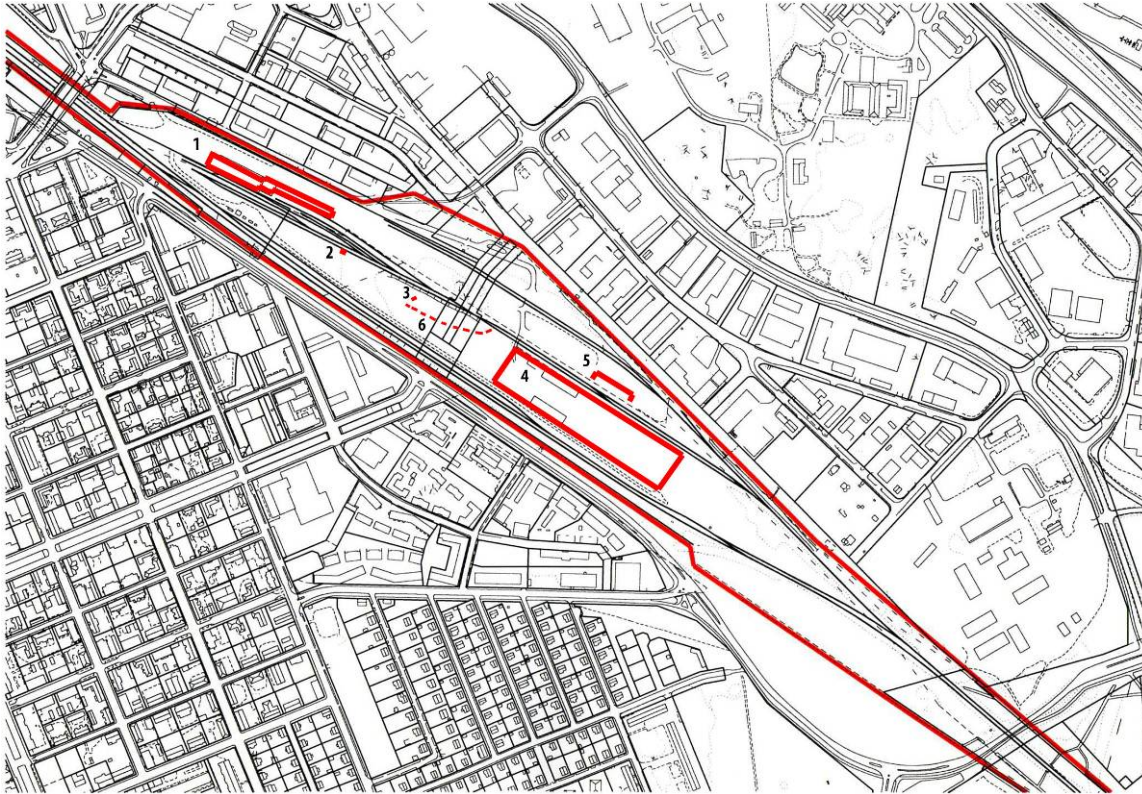

Kuva: ote kartasta 1950-luvun lopulta tai 1960-luvun alusta, Pohjanmaan museo. Yhdystietä ja moottoritietä ei ole vielä rakennettu, ja mm. Sairaskodinkatu rakennettiin vasta 1970-luvulla.

1990-luvun suurimmat muutokset alueella ovat Ratakadun rakentaminen selvitysalueen eteläreunaan, useiden ratakiskojen purkaminen sekä uusien asuinalueiden ja virastojen kaavoitus ja rakentaminen. 2000-luvulla aluetta ovat muokanneet Klemettilän alueen kaavoitus sekä Matkakeskuksen rakentaminen Maasillan ja rautatieaseman yhteyteen.

Rautatietä ympäröivä ns. epäalue on pienentynyt ja rautatien merkitys kaupunkikuvassa korostuu.

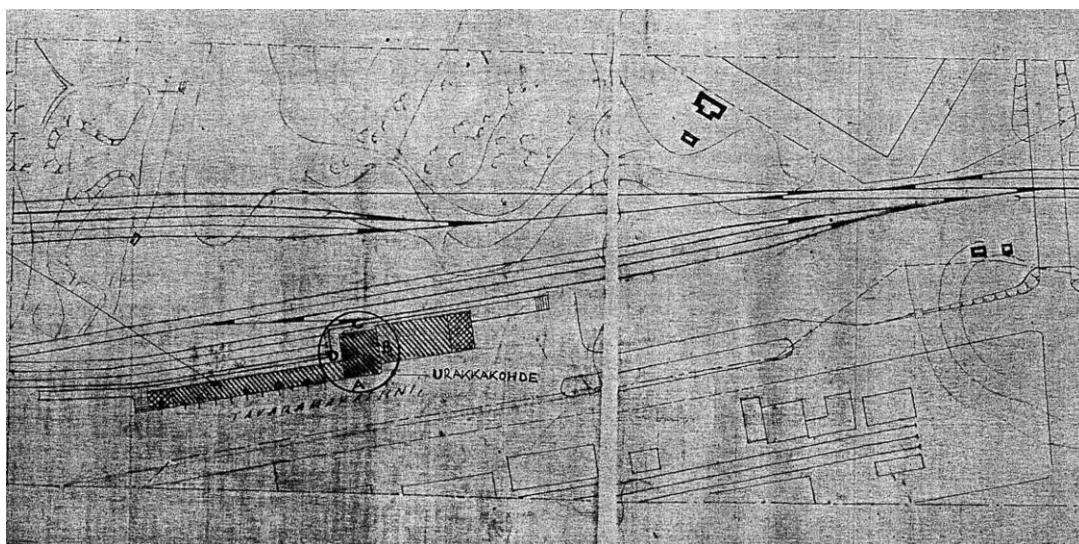
4. Rakennuskanta

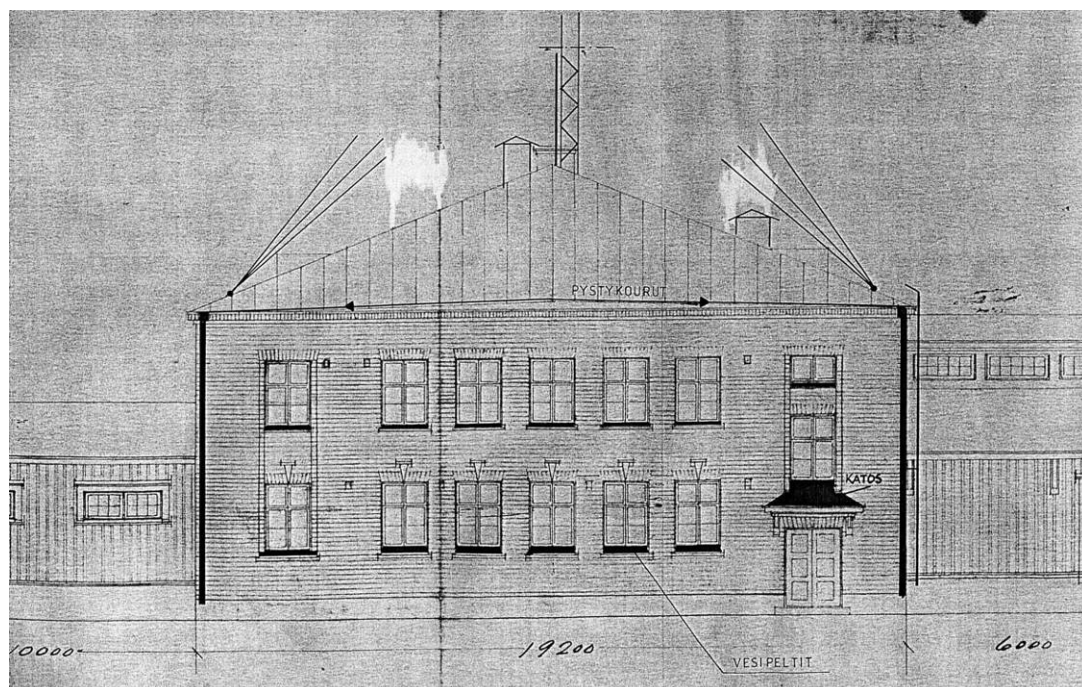
Kuva: 1=ent. tavara-asema, 2=vanha parakki, 3=telemasto, 4=metalliromualue, 5=vanha lastauslaituri, 6=polku metsässä.

Selvitysalueella on vain muutamia rakennuksia. Entinen tavara-aseman konttori katoksineen on näistä huomattavin. Tämän selvityksen puitteissa ei pystytty tarkasti selvittämään tavara-aseman konttorirakennuksen alkuperäistä rakennusvuotta. Kartta- ja piirustuslähteistä voidaan päätellä, että se on rakennettu ennen vuotta 1933, todennäköisesti vuonna 1927. Konttorirakennus on kaksikerroksinen, aumakattoinen, puhtaaksimuurattu tiilirakennus. Siihen liittyy puurakenteisia varastotiloja ja katoksia. Tiilirakenteisessa osassa on tehty pieniä muutoksia ainakin vuosina 1959, 1973, 1986 ja 1993. Katosta on jatkettu Maasillalle päin vuonna 1991.

Nykyisin rakennusta käytetään useiden eri yritysten toimisto- ja varastotiloina. Rakennuksen tiiliosa on säilyttänyt alkuperäisen melko klassistisen ilmeensä hyvin. Puurakenteiset osat ovat melko tyypillisiä varastorakennusten edustajia alueella. Erityispiirteenä voidaan mainita korkeamman varasto-osan (konttorirakennuksen luoteispuolella) kattolyhtyratkaisu. Tiilinen konttoriosa on rakennushistoriallisesti arvokas.

Kuva: ote asemapiirroksesta. Alkuperäinen luultavasti vuodelta 1927, kopiota käytetty pohjana vuoden 1993 urakka-asiakirjoissa. Rakennusvalvonnan arkisto. Maasilta kuvan oikeassa reunassa, pohjoinen alaoikealla.

Kuva: ote julkisivupiirroksesta. Alkuperäinen luultavasti vuodelta 1927, kopiota käytetty pohjana urakka-asiakirjoissa vuonna 1993. Rakennusvalvonnan arkisto. Kuvassa asemapiirroksen osoittama julkisivu A. Oikeassa reunassa osa korkeammasta puisesta varastosiiivestä kattolyhtyineen.

Kuva: tavara-asema kuvattuna Maasillalta päin.

Kuva: tavara-asema ja Klemetilän aluetta Maasillalta kuvattuna.

Kuva: tavara-aseman katoksia, äärimmäisenä oikealla vuonna 1991 rakennettu osuus.

Kuva: tavara-aseman vuonna 1991 rakennettu katos ja laituri.

Kuvat: tavara-aseman laiturikatos radan puolelta.

Kuva: tavara-asema kuvattuna radan puolelta kohti Maasiltaa. Kuvaajan paikalta rataiskot purettu.

Kuvat: yksityiskohtia tavara-asemalta.

Selvitysalueella sijaitsee myös metalliromun kierrätystä harjoittava yritys, jolla on käytössään pieni konttorirakennus ja joitakin peltihalleja/katoksia, joilla ei ole kulttuurihistoriallisessa mielessä arvoa.

Kuvat: metalliromun kierrätystä harjoittavan yrityksen rakennuksia ja ympäristöä.

5. Muita rakenteita ja ympäristöä selvitysalueella

Alue koostuu enimmäkseen vanhasta radanpohjasta ja epämääräisistä metsiköistä ja pusikoista. Puretun rataosuuden varrella on vanha säilynyt laiturirakennelma, jonka yhteydessä on jäänteitä kivijalasta. Lisäksi alueella on yksi vanha parakki, kokoelma vanhan mallisia jäteastioita sekä vanhoja tiepuomeja ym. sekalaista romua.

Alueen keskiosan maastoa hallitsee muuta maastoa korkeampi mäennypylä, joka erottuu myös vanhoissa kartoissa. Vanha rautatien linjaus on louhittu tähän kallioon. Mäen päällä sijaitsee telemasto. Metsässä mäen päällä kulkee myös vanha polku tai tienpohja. Vanhoihin karttoihin vertaamalla ei löytynyt merkittäviä vastaavuuksia, joten polun merkitys lienee vähäinen.

Kuva: purettuun rautatieosuuteen liittynyt laiturirakennelma on säilynyt.

Kuvat: purettuun rautatieosuuteen liittynyt laiturirakennelma on säilynyt.

Kuva: vanhan lastauslaiturin yhteydessä on kivijalan jäänteitä.

Kuva: pieni, vanha parakki puretun rataosuuden vieressä.

Kuva: rautatiekiskojen jätteitä.

Kuva: rautatien vanhaa linjausta, kiskot purettu. Linjaus on louhittu kallioon. Korkeimmalla kohdalla telemasto (kuvassa oikealla).

Kuvat: polku metsässä rautateiden välissä.

Kuvat: tiepuomeja ja jäteastioita.

6. Säilytettävät rakenteet

Ajalta ennen uuden Vaasan rakentamista ei selvitysalueella liene säilynyt mitään. Selvitysalueen pohjoisreunan linjaus näyttäisi noudattelevan osittain vanhaa Klemetsön kylätien linjausta.

Alueella on ainoastaan yksi säilyttämisen arvoinen kohde ja se on tavara-aseman tiilirakenteinen konttorirakennus. Rakennuksella on rakennushistoriallista arvoa ikänsä ja tyylipiirteiden säilyneisyyden kannalta. Sillä on myös maisemallista arvoa osana laajempaa Klemettilän teollisuus- ja varastorakennusten aluetta, sekä osana rautatiehen liittyvää toimintaa. Rakennuksen uutta käyttöä pohdittaessa voidaan tutkia myös puurakenteisten varasto- ja katosrakenteiden osittaisia säilyttämismahdollisuuksia.

Lähteet

Arkistot:

Karttakopiot eri lähteistä Pohjanmaan museossa
Rakennusvalvonnan piirustusarkisto

Kirjallisuus:

Vaasan historia IV 1852 – 1917

Laura Saarinen: Rautatie kaupungissa – rautatiealueet osana Vaasan kaupunkirakenteen kehitystä.
Länsi-Suomen ympäristökeskuksen moniste 22/1998.